

Yine mi Tanpınar?

Egem Atık

Feminist Tahayyül, 4(1): 110-119.
(Araştırma Notu)

Yine mi Tanpınar?¹

Egem Atik²

Çalıştığım üniversitede, mezun olduğum okulda, katıldığım konferanslarda veya arkadaş çevresinde doktora çalışmasını yürüten kişilerle sohbet ederken, bu araştırmacıların iki gruba ayrılabilceğini fark ettim. İlk gruptakiler doktora sürecini çalışmalarlarıyla ilgili bolca konuşarak geçiriyordu. Kendilerine ne çalıştıkları sorulduğunda uzun uzun anlatıyor, yeni bulgulara ulaşır ulaşmaz bunları hevesle paylaşıyor ve araştırma konularıyla ilgili fikir alıp vermekten çekinmiyorlardı. İkinci gruptakiler ise tezleri hakkında konuşmaktan olabildiğince kaçınıyorlardı. Tez yazmakta olduklarını neredeyse yok sayarcasına konuyu hiç gündeme getirmiyor, bir başkası tez konularını sorarsa hızlıca geçiştiriyor, belki de etraflarındakileri sıkacağından korktukları çalışma alanlarını kendilerine saklıyorlardı. Tezimi yazarken ben de kendimi bu ikinci grupta buldum. Ne üzerine çalıştığım sorulduğunda mümkün olan en kısa şekilde, tek kelimelik bir cevapla karşılık veriyordum: “Tanpınar”. Verdiğim kısa cevabın da etkisiyle soruyu yöneltenleri genellikle hayal kırıklığına uğratarken hemen hepsinin gözlerinde şunu düşünmekte olduklarını görebiliyordum: “Yine mi Tanpınar?”

Aslına bakılırsa “Yine mi Tanpınar?” gerçekten de yanıtlanması gereken bir soruydu. Doktora tezimde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın romanlarındaki erkeklik temsillerini incelemeye karar verdiğimde kendime de aynısını sormuştum. Zira Tanpınar’ın Türkçe edebiyat alanında üzerine en çok çalışılmış yazarlardan biri olduğu, Abdullah Uçman ve Handan İnci’nin hazırladığı *Bir Gül Bu Karanlıklarda* adlı derlemede ve *Hece Dergisi*’nin her tekrar baskıda güncellenen “Arafta Bir Süreklilik Arayışı Olarak Ahmet Hamdi Tanpınar” başlıklı özel

¹ Bu yazıda bahsettiklerimin bir kısmı, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde 2021 yılında tamamladığım “Kendini Yapmak: Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Romanlarında Erkeklik Temsilleri” başlıklı doktora tezimin giriş bölümünü temel alıyor.

² Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, egem.atik@ozyegin.edu.tr. ORCID: 0000-0002-8058-9198.

dosyasında sunulan Tanpınar çalışmaları bibliyografyalarında görülebiliyordu (2008: 784-877; Dirin ve Özdemir, 2016: 673-686; Günaydın, 2016: 687-738). Yazara ve edebiyatına dair yüzlerce incelemenin varlığı Tanpınar romanlarını ele alan yeni bir çalışmaya gerek olup olmadığı sorgulamasını haklı kılıyordu. Tanpınar hakkında yazmanın en büyük zorluklarından biri, onun edebiyatı üzerine yazılmış zengin birikimle yüzleşmek ve bugüne kadar yazılanların ötesine geçmektir. Bu nedenle kendi çalışmamın önceki Tanpınar incelemelerinden farklılaşarak açacağı yeni yorum alanlarını bulmam elzemdi.

Tanpınar yazını ele alan incelemelere baktığımda bunların en kaba hâliyle iki başlığa ayrılabilirliğini gördüm: Romanların dışına bakanlar ve romanların içine bakanlar. Romanların dışına bakanlar olarak adlandırdığım ilk grup, Tanpınar yazınındaki yekparelik arayışını, Türkiye'nin savaşlarla geçen zorlu yıllarında ortaya çıkan ulus tahayyülü ve modernite tartışmaları, geçmiş-bugün-gelecek kopukluğu, bu kopuklukta Osmanlı mirasıyla hesaplaşma ve Doğu-Batı arasında ikiye bölünme gibi meselelerin üzerinde durarak ele alıyordu (Günay-Erkol, 2016: 251). Bu bağlamda romanlardaki müzik, resim, şehir ve zaman tartışmaları, kurmacanın dışında olup biten sosyo-politik koşullara dayanarak yorumlanıyordu (Aktaş, 1998; Hilav, 1973; Işın, 2008; Kahraman, 2000; Moran, 2007; Oktay, 1995; Pamuk, 1995; Türkeş, 2008). Tanpınar, bir yönüyle bütün bu meseleler hakkındaki görüşlerini roman karakterleri aracılığıyla kurmacanın malzemesi yapmış bir yazar olarak, romanın dışına bakan bu yorumları çağırıyordu. Bu çağırının bir yan etkisi Tanpınar edebiyatının ağırlıklı olarak bu çerçevede değerlendirilmesi olmuştu. Romanların kendi iç dinamiklerine bağlı kalıp “yazarın felsefesi ile politik görüşlerinden” ayrılarak karakter temsillerine odaklanan değerlendirmeler gölgede kalıyordu (Günay-Erkol, 2016: 251).

Tanpınar romanlarının içine bakan olarak tanımladığım ikinci grup ilkinde kıyasla daha az sayıda çalışmadan meydana geliyordu. Romanlardaki karakter temsillerini irdeleyen bu incelemelerde daha çok psikanalitik eleştiri çerçevesinde şekillenen okumalara rastlanıyordu. *Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım*'da Jale Parla, Tanpınar'ın “roman dünyasındaki güdük kalmış yazar kişileri” incelemenin anahtarının psikanalitik okumalarda olduğunu yazmıştı

(2012: 21). “Hasta Sıhhatler Bozuk Saatler: Enstitü Sorununa Babasız Bir Yaklaşım” makalesiyle Süha Oğuzertem (2018), *Kutup Noktası: Ahmet Hamdi Tanpınar Üzerine Eleştirel Bir Deneme* başlıklı çalışmasıyla Oğuz Demiralp (2001), *Boşluğa Açılan Kapı: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yapıtlarına Psikanalitik Duyarlı Bir Bakış* kitabıyla Haluk Sunat (2004) ve *Kör Ayna Kayıp Şark ile Benden Önce Bir Başkası*’nda derlediği incelemeleriyle Nurdan Gürbilek (2010; 2016), psikanaliz ile Tanpınar edebiyatındaki biçare karakterleri yorumlayan araştırmacılar arasında en çok referans verilenlerdendi. Tanpınar romanlara dışarıdan bakan değerlendirmeleri çağırıldığı gibi Freud’a, Oedipal karmaşaya, Dr. Ramiz gibi karakterlerle analiz faaliyetine açıkça göndermeler yaparak bu psikanalitik yorumları da çağırıyordu. Bu araştırmacıların birçoğu Tanpınar edebiyatına zihin açıcı yorumlar getirirler de zaman zaman psikanalitik bakış romanlardaki cinsiyet kimliği politikalarına dair tartışmaların göz ardı edilmesine sebep oluyordu. Örneğin Nurdan Gürbilek, Tanpınar’daki ruhsal huzursuzluğun “erilleşme savaşıyla” değil, “bir anne yitimiyle, bir tamlık kaybıyla” ilişkilendirildiğini yazmıştı (2010: 143). Burada romanlardaki Oedipal çatışmaya odaklanırken karakterlerin bir yandan da cinsiyet hiyerarşisi içinde kendi erkekliklerini kanıtlama mücadelesine girdiğini gözden kaçıırıyordu. Kısacası Tanpınar üzerine yürütülen çalışmaların birçoğunda hem psikanalize hem de sosyo-politik okumalara yöneltilen çağrılar nedeniyle cinsiyet kimliği tartışması ıskalanıyordu. Bu nedenle çalışmamı geçmişte büyük ölçüde ıskalanan bu tartışma üzerine temellendirmeye gayret ettim.

Tanpınar romanlarındaki cinsiyet kimliği tartışmasını erkeklikler odağında ele alırken yalnızca yazar hakkında bugüne kadar yapılmış çalışmaların oluşturduğu geniş araştırma külliyyatıyla üretici bir diyalog kurmaya özen göstermem yeterli olmayacaktı. Romanlara baktığımda erkekliğin farklı biçimlerde icra edildiğini, bu farklı erkekliklerden bazılarının toplumsal alanda değer görürken bazılarının bu değerini esirgendiğini görebiliyordum. Erkekliğin çeşitli halleri arasında eşit olmayan ilişkiler kuruluyor, öte yandan değer gören erkeklikler zaman içinde değişiyordu. Bu durum incelememi tekil, verili ve dönüşüme kapalı bir erkeklik tanımının ötesine geçmeye zorluyordu. 1960’larda toplumsal cinsiyet ve feminizm alanlarıyla ilişkilenerken ortaya çıkan, Türkiye’de de yaklaşık otuz yıllık bir geçmişe sahip olan

eleştirel erkeklik çalışmaları, çoğul erkekliklerin tarihselliğini vurgulayan ve kültür içindeki üretimini araştıran bir alan olarak tezin ihtiyaç duyduğu teorik arka planı sağlıyordu. Ne var ki Türkçe edebiyatı eleştirel erkeklik çalışmalarından yararlanarak inceleyen araştırmalar genellikle belirli bir teorik çerçeveye bağlı kalıyor ve bunun dışına çıkmıyordu. Söz konusu çerçeve Raewyn Connell’ın (1987) ürettiği “hegemonik erkeklik” kavramını merkeze alıyordu.

Connell, çığır açan çalışmaları *Gender and Power [Toplumsal Cinsiyet ve İktidar]* (1987) ile *Masculinities’de [Erkeklikler]* (1995) tüm toplumlarda, sosyal hayatın her seviyesine yayılmış bir cinsiyet düzeninin tesis edildiğinden bahsediyor; bu düzende bir toplumun mevcut koşulları içinde, en çok yüceltilen ve ideal kabul edilen erkeklik modelini tanımlamak için de “hegemonik erkeklik” kavramını kullanıyordu. Connell’in çalışmalarını cinsiyete dayalı güç ilişkilerinin yalnızca kadınlar ve erkekler arasında değil, erkekler ve hegemonik pozisyona geçemeyen “öteki” erkekler arasında da kurulduğunu su yüzüne çıkarması açısından son derece önemli buluyordum. Hegemonik erkeklik kavramının edebî metinler için oldukça verimli bir yorum imkânı sunduğu da açıktı ve birçok araştırmacı bu imkânları ustalıkla kullanarak değerli çalışmalar ortaya koymuştu. Şenol Topçu ve Murat Göç-Bilgin’in *Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi* için hazırladıkları “Edebiyata Eleştirel Erkeklik Perspektifinden Bakanlar İçin Bir Kaynakça Önerisi”, bu değerli çalışmaların hepsini içermese de zengin bir eleştiri külliyatı oluşturduğunu ve alana yönelik ilginin son yıllarda giderek arttığını kanıtlıyordu (2021). Yine de özellikle kaynakçanın kapsamı dışında kalan lisansüstü çalışmalar, sanki eleştirel erkeklik çalışmaları yalnızca Connell’in yazdıklarından ibaretmiş gibi bir manzara sunuyordu. Çoğunu yüksek lisans tezlerinin oluşturduğu bu incelemeler az sayıda yenilikçi ve kışkırtıcı okumayı içerse de, ağırlıklı olarak Connell’in cinsiyet düzeni teorisini bir kalıp gibi kurmaca metinlere yerleştiren ve betimleyici tespitlerin ötesine geçmeyen bir niteliğe sahipti.³ İşte benim karşılaştığım ikinci zorluk da burada devreye

³ Sayıca oldukça az olmakla birlikte, Türkçe edebiyatı eleştirel erkeklik çalışmaları ekseninde irdeleyen “Cold War Masculinities in Turkish Literature: A Survey of March 12 Novels” (Günay-Erkol, 2008), “17-18-19. Yüzyıl Osmanlı Yazınında Erkek-lik(ler) Kurgusu” (Gökpinar, 2016), “19. Yüzyıl Cep Romanlarının Beden - Zihin Denetimi ve Romantik İlişkilenme Biçimleri Açısından Modernleşmedeki Yeri” (Sezen, 2019) ve “Türk

giriyordu: Connell’ın yol gösterici kavramsallaştırmasından yararlanırken bu kaynağı edebî metinlerin içine yerleştirilecek bir şema olarak araçsallaştırmamalıydım. Ayrıca eleştirel erkeklik ve toplumsal cinsiyet çalışma alanlarına Connell dışında katkı yapan isimlerin yazdıklarını da tartışmalarına dâhil edilerek teorik zeminimi genişletmeliydim.

Tezde hegemonik erkeklik kavramıyla sınırlı kalan bir analizin ötesine geçebilmek için irdelediğim her romanda öne çıkan ve erkeklik kimliklerinin inşasında belirleyici olan bir temayı öne çıkardım. Örneğin ilk roman *Mahur Beste*’de (2012) babalar ve çocukları arasındaki ilişkiye eğilirken normatif erkeklik tanımlarının, bu tanımları hem içselleştirebilen hem de içselleştiremeyen erkeklere zarar verdiğini iddia eden Joseph Pleck’in kavramsallaştırdığı “toplumsal cinsiyet rolünün baskısı paradigması” (*gender role strain paradigm*) yol gösterici oldu (1981; 1995). *Huzur* (2005) ve *Suat’ın Mektubu*’nda (2018) hastalığın, toplumsal cinsiyet edimlerinin icra edildiği zemini oluşturduğunu ileri sürerken hastalıkların eril kimlikleri tehdit edip kimlik çıkmazlarına yol açabileceğini ortaya koyan Kathy Charmaz’ın çalışmalarından faydalandım (1995). *Sahnenin Dışındakiler* (2017b) Milli Mücadele dönemine odaklanan bir roman olduğu için erkeklikler, militarizm ve milliyetçilik arasındaki yakın bağları Joane Nagel (2005), George L. Mosse (1996) ve Cynthia Enloe’nun (2003) yazdıkları ışığında tartıştım. Ayrıca Nurseli Yeşim Sünbüloğlu’nun (2013) derlediği *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler* başlıklı kitap ve bu kitapta Yaşar Tolga Cora ve Güven Gürkan Öztan’ın militarist erkeklikler üzerine yazdıkları da bu tartışmayı genişletmemi sağladı. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*’nde (2009) romana adını veren kurumun bir erkeklik kalesi haline geldiğini temellendirirken iş piyasaları ile modern cinsiyet rejimleri arasındaki geçişliliği irdeleyen David H. J. Morgan (1990), Serpil Sancar (2016), David Collinson ve Jeff Hearn’ün (1996) araştırmalarını kullandım. Son olarak *Aydaki Kadın*’da (2017a) queer aşk ve arzuyu çözümlerken, toplumsal cinsiyetli bir öz beklentisini

Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik” (Gür, 2018) gibi nitelikli doktora tezleri de mevcuttur. Türkiye’de eleştirel erkeklik çalışmaları alanında yapılan çalışmaların genel bir dökümünü sunan bir kaynakça için bkz: Topçu, Ş. (2018). Erkeklik çalışmaları kaynakçası. *Toplum ve Bilim*, 145: 289-330.

eleştirerek cinsiyetin performatifliğine ve akışkanlığına vurgu yapan Judith Butler (2014), Ezgi Sarıtaş (2020) ve Jack Halberstam'ın (2013) ufuk açıcı çalışmalarını kaynak aldım.

Böylelikle doktora tezim Tanpınar romanlarında erkekliklerin, erkek, kadın ve queer karakterler tarafından nasıl icra edildiğini anlamayı ve anlamlandırmayı hedefleyen bir proje olarak şekillendi. Ele aldığım romanlarda öne çıkarılan erkeklik kurguları, olgunlaşmış, bütünlüklü, muktedir nitelikler taşıyordu. Aksine Tanpınar, kemale eremeyen ve kendini yapamayan erkeklikleri defaatle eserlerinin merkezine oturtuyordu. Buradan hareketle, *Mahur Beste*'de Behçet Bey'in, *Huzur*'da Mümtaz'ın, *Sahnenin Dışındakiler*'de Cemal'in, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde Hayri'nin ve *Aydaki Kadın*'da Selim'in toplumsal olarak kabul gören erkeklik kimliklerini inşa edememesinin, onları erkeklik normlarıyla sürekli müzakere ve mücadele hâlinde bıraktığını ileri sürdüm. Romanların cinsiyet hiyerarşisinin dışına itilen karakterler aracılığıyla, bu hiyerarşinin yol açtığı tahakküm ilişkilerinin üretimini, yayılmasını ve yerleşikleşmesini tahkik ettiğini, hatta geçerliliğini çürüttüğünü tespit ettim.

Tanpınar'ın roman başkişilerinin farklı erkeklikler sergileyen diğer erkek karakterlerle kurdukları toplumsal bağlar; yani, hamilik, babalık ve arkadaşlık ilişkileri de incelemeye eklendiğinde, romanlarda örnek alınan ve tamamlanmış bir erkeklik inşasına çok yaklaşan karakterlerin bile bu ideale erişemeyerek eksik bırakıldıkları açığa çıktı. *Mahur Beste*'de Behçet'in babası İsmail Molla Efendi, *Huzur*'da Mümtaz'ın rol modeli İhsan, *Sahnenin Dışındakiler*'de Cemal'e yol gösteren Muhlis ve yine İhsan, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde Hayri İrdal'ın akıl hocası Halit Ayaracı ve *Aydaki Kadın*'da Selim'in arkadaşları Asım ve Atıf karakterleriyle tamamlanmış bir erkeklik modelinin imkânsızlığı konu edilirken, bu modelin içerdiği ve dışladığı nitelikler sorgulamaya tabi tutuluyordu. Erkeğin erkek olarak tanımlanabilmesinin kadınların baskılanmasından, şiddetin gerekçelendirilmesinden, savaşılanlığın yüceltilmesinden, homofobinin doğallaştırılmasından ve hastalığın zaaf olarak kodlanmasından geçtiği görünür kılınıyor ve bu kurgunun erkeklik yapmanın tek doğru yolu olarak onaylanması tartışmaya açılıyordu. Erkekliğin bu nitelikleri barındırmasının bir

zorunluluk hâle gelmesinin tüm karakterler üzerindeki yıpratıcı etkilerine dikkat çekilmesi, verili toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine yönelik bir çağrısı imliyordu.

Romanlardaki yerleşik toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik bu eleştirel tavır “erkeklik yapmanın” (*doing masculinity*) yalnızca erkek karakterlerle kısıtlı kalmadığını gösteriyordu. Bilhassa Tanpınar’ın nehir anlatısını oluşturan *Mahur Beste*, *Huzur* ve *Sahnenin Dışındakiler*’deki Atiye, Macide, Nuran ve Sabiha karakterleri romanlarda egemen erkeklik değerleri olarak öne çıkarılan nitelikleri erkek karakterlerden daha kolay benimseyip kimliklerinin bir parçası olarak içselleştirirken toplumsal cinsiyetin doğal veya kromozomal kökenlere bağlı olarak şekillenmediğini hatırlatıyordu. Kadın karakterlerin erkeklik icralarının tartışılması, hem erkeklerle erkeklikleri ayrıştırma imkânı tanıyor hem de toplumsal cinsiyet düzenini baştan aşağı sorgulamaya açmanın gerekliliğini açığa çıkarıyordu.

Neticede Ahmet Hamdi Tanpınar’ın romanlarında temel bir mesele olan “kendini yapma”nın erkeklik sorunsalı ile yakın ilişkisini gündeme getirerek Tanpınar çalışmalarında henüz çok zorlanmamış bir kapıyı aralayan, bunu yaparken eleştirel erkeklik çalışmaları alanından beslenen ve hegemonik erkeklik kavramının sınırlarını aşmaya özen gösteren tez çalışmam, umuyorum ki “Yine mi Tanpınar?” sorusunu soranları tatmin edebilecek bir yanıt sunabilmiştir.

KAYNAKÇA

Aktaş, Ş. (1998) Millî Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı VI: Ahmet Hamdi Tanpınar. *Türkiye Günlüğü*, 50: 243-250.

Atik, E. (2021) *Kendini Yapmak: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Erkeklik Temsilleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Boğaziçi Üniversitesi: İstanbul Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Butler, J. (2014) *Cinsiyet Belası*. Çev. B. Ertür. İstanbul: Metis.

Charmaz, K. (1995) Identity Dilemmas of Chronically Ill Men. Sabo, D. ve Gordon, D. F. haz. *Men's Health and Illness: Gender, Power, and the Body* içinde. Londra: Sage: 266-291.

Collinson, D. L. ve Hearn, J. (1996) Men at Work: Multiple Masculinities/Multiple Workplaces. Mac an Ghail, M. haz. *Understanding Masculinities: Social Relations and Cultural Arenas* içinde. Londra: Open University: 61-76.

Connell, R. (1987) *Gender and Power*. Cambridge, UK: Polity Press.

Connell, R. (1995) *Masculinities*. Cambridge, UK: Polity Press.

Cora, Y. T. (2013) Asker-Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkekliğin Kurgulanması. Sünbuloğlu, N. Y. haz. *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler* içinde. İstanbul: İletişim: 45-74.

Demiralp, O. (2001) *Kutup Noktası: Ahmet Hamdi Tanpınar Üzerine Eleştirel Bir Deneme*. İstanbul: Yapı Kredi.

Dirin, İ. ve Özdemir, Ş. (2016) Ahmet Hamdi Tanpınar ve Eserleri Hakkında Yazılanlar. *Hece*, 61: 673-686.

Enloe, C. (2003) *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*. Çev. B. Kurt ve E. Aydın. İstanbul: Çitlembik.

Gökpınar, B. (2016) *17-18-19. Yüzyıl Osmanlı Yazınında Erkek-lik(ler) Kurgusu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Bilkent Üniversitesi: Ankara, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günay-Erkol, Ç. (2008) *Cold War Masculinities in Turkish Literature: A Survey of March 12 Novels*. Doktora tezi, Leiden Üniversitesi, Leiden.

- Günay-Erkol, Ç. (2016) İstanbul'da Uyurgezmek: A. H. Tanpınar'ın *Huzur*'unda Huzursuz Bir Adam. Çev. F. Akgün. *Hece*, 61: 249-267.
- Günaydın, Y. T. (2016) Tanpınar Bibliyografyasına Ek. *Hece*, 61: 687-738.
- Gür, M. (2018) *Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik (1908-1923)*. Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Gürbilek, N. (2010) *Kör Ayna, Kayıp Şark: Edebiyat ve Endişe*. İstanbul: Metis.
- Gürbilek, N. (2016) *Benden Önce Bir Başkası*. İstanbul: Metis.
- Halberstam, J. (2013) *Çuvallamanın Queer Sanatı*. Çev. İ. Tabur. İstanbul: Sel.
- Hilav, S. (1973) Tanpınar Üzerine Notlar. *Yeni Dergi*, 106: 26-41.
- Işın, E. (2008) Osmanlı İlmiye Sınıfının Romanı: *Mahur Beste*. Uçman, A. ve İnci, H. haz. "Bir Gül Bu Karanlıklarda": *Tanpınar Üzerine Yazılar* içinde. İstanbul: 3F: 581-592.
- Kahraman, H. B. (2000) Yitirilmemiş Zamanın Ardında: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Muhafazakâr Modernliğin Estetik Düzlemi. *Doğu Batı*, 11: 9-43.
- Moran, B. (2007) Bir Huzursuzluğun Romanı: *Huzur. Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1: Ahmet Mithat'tan A. H. Tanpınar'a* içinde. İstanbul: İletişim: 269-296.
- Morgan, D. H. (1990) "No More Heroes"?: Masculinity, Violence and The Civilising Process. Jamieson, L. ve Corr, H. haz. *State, Private Life and Political Change* içinde. London: Macmillan: 13-30.
- Mosse, G. L. (1996) *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University.
- Nagel, J. (2005) Nation. Kimmel, M., Hearn, J. ve Connell, R. haz. *Handbook of Studies On Men & Masculinities* içinde. California: Sage: 397-413.
- Oğuzertem, S. (2018) *Eleştirirken*. Y. Armağan Haz. İstanbul: İletişim.
- Oktay, A. (1995) Tanpınar: Bir Tereddüdün Adamı. *Defter*, 23: 49-60.
- Öztan, G. G. (2013) Türkiye'de Milli Kimlik İnşası Sürecinde Militarist Eğilimler ve Tesirleri. Sünbuloğlu, N. Y. haz. *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler* içinde. İstanbul: İletişim: 75-114.
- Pamuk, O. (1995) Ahmet Hamdi Tanpınar ve Türk Modernizmi. *Defter*, 23: 31-45.
- Parla, J. (2012) *Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım*. İstanbul: İletişim.

- Pleck, J. (1981) *The Myth of Masculinity*. Cambridge: MIT.
- Pleck, J. (1995) Gender Role Strain Paradigm: An Update. Levant, F. ve Pollack, W. S. haz. *A New Psychology of Men* içinde. New York: Basic Books: 11-32.
- Sancar, S. (2016) *Erkeklik: İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada, Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis.
- Sarıtaş, E. (2020) *Cinsel Normalliğin Kuruluşu: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Heteronormatiflik ve İstikrarsızlıklar*. İstanbul: Metis.
- Sezen, G. (2019) *19. Yüzyıl Cep Romanlarının Beden - Zihin Denetimi ve Romantik İlişkilenme Biçimleri Açısından Modernleşmedeki Yeri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Bilkent Üniversitesi: Ankara, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sunat, H. (2004) *Boşluğa Açılan Kapı: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yapıtlarına Psikanalitik Duyarlıklı Bir Bakış*. İstanbul: Bağlam.
- Sünbülüoğlu, N. Y. haz. (2013) *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*. İstanbul: İletişim.
- Tanpınar, A. H. (2005) *Huzur*. İstanbul: Dergâh.
- Tanpınar, A. H. (2009) *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*. İstanbul: Dergâh.
- Tanpınar, A. H. (2012) *Mahur Beste*. İstanbul: Dergâh.
- Tanpınar, A. H. (2017a) *Aydaki Kadın*. G. Güven Haz. İstanbul: Dergâh.
- Tanpınar, A. H. (2017b) *Sahnenin Dışındakiler*. İ. Enginün Haz. İstanbul: Dergâh.
- Tanpınar, A. H. (2018) *Suat'ın Mektubu*. H. İnci Haz.. İstanbul: Dergâh.
- Topçu, Ş. (2018) Erkeklik Çalışmaları Kaynakçası. *Toplum ve Bilim*, 145: 289-330.
- Topçu, Ş. ve Göç-Bilgin, M. (2021) Edebiyata Eleştirel Erkeklik Perspektifinden Bakanlar İçin Bir Kaynakça Önerisi. *Monograf: Edebiyat Eleştirisi Dergisi*, 15: 137-152.
- Türkeş, Ö. (2008) Modern Muhafazakâr: Ahmet Hamdi Tanpınar. Uçman, A. ve İnci, H. haz. *"Bir Gül Bu Karanlıklarda": Tanpınar Üzerine Yazılar* içinde. İstanbul: 3F: 777-781.
- Uçman, A. ve İnci, H. haz. (2008) *Bir Gül Bu Karanlıklarda": Tanpınar Üzerine Yazılar*. İstanbul: 3F.